

(Њујорк тајмс, 24.4.2010)

Дужничкој кризи, која је довела дотле да прошлог петка Грчка затражи међународну помоћ, ([to ask for an international bailout](#)) били су приписивани многи узроци – али сви су они економски: грчки буџетски дефицити, непостојање транспарентности, као и њена непревазиђена корупција коју симболишу речи „факелаки“ – што ће рећи коверте са митом, и „русфети“ – политичке услуге. Али, постоји и један дубљи узрок грчке кризе, а нико се не усуђује да га помене, јер би то могло значити мирење са судбином – то је географија.

Грчка се налази на историјској тачки преклапања неразвијених светова Медитерана и Балкана, и то има огромне импликације по њену политику и економију. То што је северна Европа укључила земљу као што је Грчка у своју монетарну унију доказ је колико је, од самог почетка, европски пројект био истински амбициозан. По садашњем мишљењу Немаца и северних Европљана – вероватно чак исувише амбициозан.

Није случајно да се у погледу економије све проблематичне земље Европе - Грчка, Италија, Шпанија и Португал налазе на југу. Карактеристика медитеранских друштава, упркос њиховим иновацијама у политици (демократија Атине и Римска република) по речима француског историчара из прошлог века Фернана Бродела (Fernand Braudel) била је „традиционализам и крутост.“

Релативно лош квалитет земљишта Медитерана је погодовао великим поседима, који су неизбежно били под контролом богаташа. Ово је доприносило нееластичности социјалног поретка, у коме су се средње класе развиле много касније него у северној Европи – а то је на југу водило социјалној патологији, као што су етатизам и аутократија. Зато и није чудо што су у грчкој политици током последњих пола века биле доминантне само две породице: Караманлиси и Папандреи.

Исто тако, није случајно да се савремена европска супер-држава у повоју, налази у средњевековном средишту Европе, са главним градом Карла Великог Екс-ла Шапел, данашњим Ахеном, који се још увек налази у њеном географском центру и близу средишта веза моћи, Брисела, холандског Хага, Мاستрихта и француског Стразбура.

Овај земљишни појас, кичма цивилизације Старога Света, најбогатији је појас сусрета мора и копна.

Те ниске земље, са својом отвореношћу према великом океану и маси регулисаних река и водних путева у унутрашњости, биле су идеалне за трговину, саобраћај и политички развој који је из тога проистицао. Та таложна врста тла је тамна и плодна, а шуме нуде природну заштиту. Европску антику карактерише географска област Медитерана, али – како је Рим губио своје поседе, историја се селила на север.

Оно што Европу мучи и збуњује није само подела на север и југ. У четвртном веку нове ере Римска Империја се поделила на западну и источну, са супарничким главним градовима Римом и Константинопољем. Западна империја Рима отворила је пут настанку краљевине Карла Великог и Ватикану: то јест, Западној Европи. Источна империја, Византија, била је насељена православним хришћанима који су говорили углавном грчки, а после отоманског освајања Константинопоља 1453. године, и муслиманима.

Карпатски планински ланац, који лежи североисточно од бивше Југославије и дели Румунију на пола, делимично је и појачао границу између Рима и Византије, а касније – између успешне Хабзбуршке империје у Бечу и сиромашније Турске империје у Константинопољу. Грчка је умногоме пре дете Византије и турског деспотизма, него Периклове Атине.

У античком периоду, Грчка је просперирала захваљујући географији, била је предсобље Блиског Истока – била је место на коме је омогућено омекшавање и хуманизовање немилосрдних система потеклих из Египта и Месопотамије – што је, да се тако изразимо, довело и до настанка Запада. Али, у данашњој Европи, Грчка се нашла на погрешној, “оријентализованој” страни спектрума. Јесте, она је далеко стабилнија и просперитетнија од места као што су Бугарска и Косово – али то је управ због тога што је била поштеђена негативног деловања комунизма совјетског типа.

Да би се боље разумело у коликој су мери географија и старе империје уобличиле данашњу Европу, погледајмо исход у некадашњој комунистичкој Источној Европи: државе на њеном северу, наследнице пруских и хабзбуршких традиција – Пољска, Чешка Република и Мађарска постигле су много бољи економски успех од наследница Византије и отоманске Турске: Румуније, Бугарске, Албаније и Грчке. А и делови некадашње Југославије који су били под хабзбуршким утицајем – Словенија и Хрватска

више су узнапредовале од својих – нешто турскијих суседа – Србије, Косова и Македоније. Распад Југославије 1991, бар у почетку, одражавао је поделу између Рима и Византије.

Грчка дужничка криза је, после југословенских сецесија, највећи изазов европским покушајима за превазилажење сопствених географских и историјских подела. Док је у првим деценијама хладног рата европски пројект морао да се бори једино за зацељивање дуготрајног расцепа између Француске и Немачке, данас је ствар у томе да Европа Карла Великог и Пруске – Брисела и Берлина – у себе укључи удаљене медитеранске и балканске периферије.

И баш зато што безбедности Европе, по први пут у историји, не прети ништа од споља, она може постати плен нарцизма својих интерних контрадикција. То што северне земље ЕУ нису вољне да самостално спасавају Грчку, него се ослањају и на ММФ како би додала још 20 милијарди америчких долара, показује да постоје границе у њиховој заинтересованости да иду у правцу остварења сна о уједињеном суперконтиненту.

Па ипак, баш као што је географија Европу поделила, она је и уједињује. На пример, онај низијски коридор од Атлантика до Црног Мора омогућавао је путницима да током векова брзо и удобно прелазе широм Европе, што је доприносило европској кохезији и самосвести. Дунав, како опева италијански учењак Клаудио Магрис: „вуче према истоку немачку културу, са њеним сновима о Одисеји духа, мешајући је са другим културама у безброј хибридних метаморфоза.“ Централна Европа, отргнута од Запада током хладног рата, јединствени је континентални зглоб –раскрсница: то је она чињеница која одговорност за преовлађавање политичких и географских подела директно ставља на плећа уједињене Немачке.

Немци би требало да схвате да Грчка, мада са свега 11 милиона становника, ипак остаје дефинитивни показатељ здравља Европе. То је једини део Балкана са прилазом Медитерану преко више својих приобаља, налази се на отприлике истом одстојању од Брисела и Москве – и захваљујући култури и свом православном хришћанству, отприлике је онолико блиска Русији, колико и Европи. У наступајућем веку, када ћемо вероватно видети Русију, која се поново уздиже и јача, и врши притисак на Европу – а нарочито на некадашње совјетске сателитске државе на истоку, политичка ситуација у Атини вероватно ће моћи да покаже много тога о успеху или неуспеху европског пројекта.

За грчку економију судбоносна је географија

Пише: Роберт Д. Каплан
недеља, 02 мај 2010 17:13

Добра је вест да је северна Европа тога свесна, и да неће дозволити неуспех Грчке. И, уистину – дозволити да Грчка отплута ка истоку –значило би да је погрешно жртвована сва нада о великој и свеобухватној Европи, како географски, тако и политички и културно, у корист мале и ситне империје Карла Великог, која за себе уображава да је Рим.

Роберт Д. Каплан је старији сарадник Центра за Нову америчку безбедност (Center for a New American Security) и национални дописник магазина Атлантик (The Atlantic)

(Превод са енглеског: Василије Клефтакис)